

ЖАК ГАСО

/1547/

Роден в Берн през 1525 г., Жак Гасо произхожда от френската дворцова аристокрация от времето на Франсоа I. Високо образован, той е назначен за кралски секретар при Анри II. Изпратен в Турция, за да събере по-обилни данни, необходими за френската политика в Изтока, той заминава в края на 1547 г. с бързи инструкции до френския посланик в Цариград Г. д'Арамон. Придружава го, когато той заминава заедно със султана в похода срещу Иран през 1548 г. Впечатленията си от това пътуване Жак Гасо описва в две писма до чичо си Жак Тибу, френски благородник и кралски чиновник, изпратени от Алеп, отпечатани през 1550 г.² и преиздадени през 1606 и 1684 г.³

След завръщането си от Изток Жак Гасо получава най-висок пост в армията, където е особено полезен с подготовката си на математик. Покъсно изгодният му брак със знатна девойка от влиятелно семейство го издига до поста на главен финансов управител. Умира в Бурж през 1585 г.

Пътните му бележки за балканските земи и за България са сбити, ясни и съдържателни. И той е ползувал за този маршрут пътеписа на Б. Рамберти.

От Дубровник Жак Гасо се отправя по пътя през Требине, „българските планини“⁴, Фоча, „голямо, много търговско и богато село“. „Преминахме през гори, много опасни поради разбойници, където постоянно има селяни, освободени от налози, които са задължени да охраняват цял ден. Те ходят през горите, като издирват разбойници и бият малък тъпан, който оповестява на минаващите, че там е спокойно и няма опасност.“ През Нови пазар — „голямо, богато и търговско село“, Ж. Гасо пристига в Ниш (л. 6 v). „По-нататък видях града Ниса, в миналото хубав град, а сега голямо село. С другите [спътници], преминахме река Морава, която е широка и бърза. Жените в тази страна, докато се омъжат, носят косите си отрязани до ушите. Като женени ги носят дълги и отпуснати по раменете им или ги връзват по славянски, с шапка на главата, коя-

то изглежда като голяма дъска за кълцане на месо; върху нея те овесват малки броеници от стъкло, кехлибар, бисери, продупчено сребро и злато. По цяла България имат обичай, когато умрат мъжете им, братята, бащите и децата, да си скубят косите и да си издират с нокти цялото лице до кръв. Такава изява на скръб се прави обикновено по навик, дори понякога, когато те (жените) никак не са засегнати.

След два дни пристигнах в София, разположена в хубава равнина, назована по името на черквата „Света София“. От София два пъти прекосихме реката Искра⁵ и през деня яздохме по цялата равнина, без да намерим дори едно дърво.

Пристигнахме във Виетерно⁶, после в Челопинци⁷, Базарич⁸, и Конюса⁹, големи села. Сетне във Филипополи¹⁰, Македония¹¹, древен град, изграден от Филип Македонски, баща на Александър Велики. Античните стени са полуоцелели¹². Той (градът) е разположен отчасти върху хълм, отчасти в равнината и оттам минава реката Хебрус¹³, която се влива в Егейско море при Галиполи. Преминахме и по дървен мост, доста широк, който има повече от 30 свода. Обиколката на града е около 700 (мярката неотбелязана, б. пр.). В равнината се виждат безбройни малки купчини пръст, направени като хълмчета. Разказва се, че някога в това поле са се сражавали Цезар и Помпей. Други казват, че били Октавиан и Марк Антоний срещу Брут и Касий и че в битката погинали много хора, които след това били поставени във вълнени платове и покрити с тези доста високи купчини пръст.¹⁴

Следващия ден преминахме през Кюдагенибустрадамен¹⁵, където прехвърлихме река Мариса по мост, наречен Мустафа. Той има двадесет свода и е целият от мрамор, а в средата един голям позлатен камък, на който са издълбани турски букви, обозначаващи времето, майстора и този, който е наредил да го изградят, а също и направените разноски. Адринопол в древността е бил наричан Адринополис, чиито стени сочат, че той е бил много голям. Сега има обиколка около 15 хиляди (мярката неотбелязана, б. пр.). Султанът обикновено зимува там всяка година. В града има много гръцки черкви, стари красиви къщи, дюкяни, градини и всякакви занаятчии, както в Цариград. Там се срещат гайтани и кожи във всички цветове, по-изкусни отвсякъде другаде в Турция. Гърците, които в миналото са имали някаква власт или управление, лишени сега от всякаква власт, са се оттеглили отчасти от този град, където се подхранват само с древния спомен за Адрианопол.

Пристигнахме в Сюютли каса¹⁶, изпълнено с турци. Там прехвърлихме река с името на селото. На утрото — в Бергас¹⁷, древна крепост, а после — Шорлиш¹⁸ (л. 7—8 v).

Най-сетне пристигнахме в Константинопол на 23 януари,

където се почувствувах много уморен и от дългия път, и от силния студ, който понесох поради големите снегове. Бе вляляло сняг безспирно цели тринадесет дни и нощи, поради което пътищата (главно по високите планини) бяха опасни колкото поради това, че бяха тесни и тягостни, толкова и поради обилните снегове, застрашаващи да се свлекат от планинските висоти (л. 8 v — 9 r).

Освен това в Константинопол има едно място, наречено безистен, голям и кръгъл като храм с четири врати накръст и наоколо дюкяни за златни, копринени, сребърни... платна, камелоти и изобщо всякакви ценни стоки се докарват там за продан и на търг; също и роби, християни, стари и млади, мъже и жени, дори и малки тригодишни деца и по-невръстни се продават ежедневно на това място; водени са за ръка от известни лица, които изпълняват служба на посредници, обикалят посочения безистен и съобщават високо цената и продават на онзи, който дава повече; ако е девойка или жена, слагат ѝ покривало на главата, което покрива лицето ѝ, и всички, които я спазаряват, я откриват от края и разглеждат зъбите ѝ, ръцете, осведомяват се за възрастта ѝ, дали е девствена и други подобни неща като за кон, за голям срам и презрение на християнството (л. 11 v).

... Всички техни (на турците) къщи са съвсем ниски, направени от земя и дърво, и това е повсеместно из цяла Турция... (л. 10 v).

Увод, подбор и превод: Б. Цветкова
Коментар: Б. Цветкова и П. Коледаров

¹ Данните за Ж. Гасо са по Cl. D. Rouillard, op. cit., p. 197—198 P. Samardjian, пос. съч., с. 42—43; М. Диниш, Три француска путописа XVI века, Годишник XLIX, 87, 1940.

² Le Discours du voyage de Venise à Constantinople, contenant la querelle du grand Seigneur contre le Sophi avec elegante description de plusieurs lieux, villes et citez de la Grèce et choses admirables en icelle. Par maistre Jaques Gassot, dedié et envoyé à maistre Tiboust, escuier, seigneur de Quantilly, Notaire et Secrétaire du Roy et son Esleu en Berry 1550. Поместените тук извадки са по това издание.

³ Lettre écrite d'Alep en Syrie par Jacques Gassot S. de Deffens à Jacques Thiboust, S. de Quantilly, Notaire et Secrétaire du Roy et son élu en Berry, contenant son voyage de Venise à Constantinople de là à Tauris en Perse et son retour au dit Alep. A Bourges 1684.

⁴ Погрешно, същата грешка вж. и у Ж. Шено.

⁵ Р. Искър.

⁶ С. Ветрен, Пазарджишки окръг.

⁷ С. Челопинци — изчезнало, според местоположението около дн. с. Величково, Бошуля и Карабунар, Пазарджишки окръг.

⁸ Гр. Пазарджик.

⁹ С. Конуш, Пловдивски окръг.

¹⁰ Гр. Пловдив.

¹¹ Западните пътешественици назовавали с това име оная част от Тракия, която се простира от Пловдив до Аркадиопол (Люле Бургас), повлияни от средновековната традиция, запазена сред местното население за това областно име. То се свързва с византийската тема Македония, създадена около 800 г. в Тракия и наречена така по името на войнишкото си население, настанено в Одринско и Пловдивско от императорите след забягането му от диоцеза Македония, когато там се заселили българските славяни. Темата остава името си като областно име всред народите на полуострова през средновековието и новото време. Едва през XIX в. под влиянието на мегалогръцките домогвания на възраждащата се гръцка буржоазия картографите назовават с това име земите, именувани така в древността (по данни на П. Коледаров; срв. и К. Иречек, *Война цеста от Белграда за Цариграда*, Сборник К. Иречека, Београд, 1959, с. 137).

¹² Пловдивската крепост е била запазена и след падането под турска власт, както личи от известията на Конст. Костенечки (*Гласник СУД*, 42, с. 299). По време на борбите между Баязидовите синове (1412 — 1413) тази крепост била още здрава. Според Иречек тога е същата крепост, за която говори Дьо ла Брокниер (1433 г.) и която се е намирала на върха на средното Джамбаз тепе (К. Иречек, *Княжество България, II*, Пловдив, 1899, с. 138—139; Ст. Н. Шишков, *Пловдив в своето минало и настояще*, Пловдив, 1926, с. 83). След Варненската битка в 1444 г. и особено след падането на Цариград, когато неутвърдената преди османска власт на Балканите здраво укрепнала, Пловдив нямал вече онова първостепенно стратегическо значение, както по времето на османската експанзия и борба на завоевателите за опазване на завоюваното. Вероятно затова те престанали да поддържат гарнизон в града, както твърди Евлия Челеби, обяснявайки това с обстоятелството, че Пловдив бил във вътрешни области, т. е. не бил уязвима за нападение гранична зона. Може би затова завоевателите престанали да използват старата крепост, чиито развалини привличали вниманието на всички чужденци, минали през Пловдив от XVI—XIX в. (срв. *Evlîya Çelebî Siyahatnamesi*, III, Istanbul, 1318, p. 381).

¹³ Античното име на р. Марица.

¹⁴ Тази версия споменават и други пътешественици, минали през XVI в. из Пловдивското поле (срв. по-нататък Ф. дю Френ-Кане).

¹⁵ Неуточнено. Името е много изопачено и затруднява идентифицирането на селището.

¹⁶ Единственото по-голямо селище по този път, отбелязано от мнозина пътешественици, е Хафса. Маткович смята селото за с. Кулели между Хафса и Баба Ески (срв. Rad JA, LVI, 1881, с. 229).

17 - Люле Бургас (Тр.)

18